

כתבה: להביא את הכפר לעיר.

מאת: מיכל בוני.

כן, אני פונה אליך, קוראת יקרה... היכן את גרה? אין זו שאלה סתמית. מרביתכן וודאי גרות באיזור עירוני. תנו לי לנחש ניחוש פרוע... בבני ברק או בירושלים?! וחלק ניכר כנראה גרות בשכונות החרדיות הצפופות ומרגישות היטב את השאון, את ההמולה ואת הדוחק. אם אי פעם יצאתן לנופש באיזור כפרי, באחד מן היישובים בצפון או בדרום אולי הרהרתן לעצמכן 'הוי, כמה יכול להיות נחמד לגור במקום שכזה. להיות מוקפת בנוף ירוק וקסום אשר נושק לגבעות ולשדות, הרחק מן העיר הסואנת'. אך חלומות לחוד ומציאות לחוד. בסיום החופשה אורזים את המזוודות וחוזרים הביתה. אל העיר. אל השגרה. אני בעלת תשובה. בילדותי גדלתי בקיבוץ. מכל עבר ניבט הטבע לעברי. בקיבוץ כמעט ואין פינה שאיננה ירוקה ושוקקת חיות. מסביב לקיבוץ היו פרדסים, שדות. זה היה הנוף שהכרתי. לאחר שחזרתי בתשובה עברתי לגור בבני ברק. תוכלו לתאר לעצמכן את השינוי העצום. הנוף הטבעי התחלף לנוף אורבני ואפרורי. מדי פעם הייתי מהרהרת לי על היום הנכסף בו אוכל לעבור לגור באזור כפרי חרדי ולהגשים חלום שבו חיי הטבע ושמירת המצוות יחברו זה לזה.

כפי שכתבתי, חלומות לחוד ומציאות לחוד. לא כל חלום ניתן להגשמה... לפני שלוש וחצי שנים עברנו לגור באשדוד שגם בה יש קהילה חרדית רחבה ומפותחת. אשדוד היא עיר שונה מאוד מבני ברק. היא רחבת ידיים. מטופחת. גינות מוריקות מכל עבר. הרגשתי שיד ההשגחה הובילה אותי אל המקום המתאים לי. אל השילוב בין העיר לבין הטבע, בין שמירת המצוות לבין הצורך בנוף טבעי. התחושות שלי קיימות אצל אנשים רבים. גם אלו שנולדו בעיר ונשמו לאפם למן הרגע הראשון את האווירה העירונית הסואנת. רבים מרגישים שהם מחפשים את שביל הזהב. את האיזון בין הצורך לפיסת שלווה ורוגע לבין הצורך בחיים שוקקים שמתקיימים בדרך כלל בעיר ולא באיזור כפרי מרוחק. האדם אינו נפרד מן הסביבה שבה הוא חי. יש הבדל בין חיים באזור כפרי לאזור עירוני. ובין חיים בבני ברק לחיים באשדוד. החלטתי לבדוק את הנושא קצת יותר מקרוב בתקווה שכל אחד מאיתנו יגלה את מקומו הייחודי לו. ותתפלאו לשמוע שאין כל הכרח לעזוב את מקום מגורכם כדי למצוא את המקום המיוחד הזה.

מודעות סביבתית – גם בעיר

אהרן אריאל לביא הינו ממקימי 'נטיעות', רשת קהילות שומרת מצוות ששמה לעצמה ליעד לחבר בין התורה לדרך ארץ ובין הגשמת חזון אקולוגי ומציאות החיים הקיימת. אהרן מספר:

" לפני חמש שנים למדתי ביחד עם איתי יוסף לחמן בבית מדרש ליהדות וסביבה של הרב דב ברוקביץ', בשם 'הליכות עולם'. חיפשנו שנינו היינו נשואים טריים וחיפשנו איפה לגור, ואחרי שבדקנו במקומות רבים גילינו שלמרות היופי שבכל אחת מן הקהילות איננו מוצאים את מקומנו. החלטנו לקחת יוזמה עצמאית ולהקים קהילה חדשה שתתאים לדרך שאנו מאמינים בה, לא כהתנגדות למשהו אחר חלילה. כבר בהתחלה חשבנו על רשת של קהילות בעתיד הרחוק, אבל לא ציפינו שזה יקרה כל כך מהר."

אז מה קרה בעצם שזירז את התהליך?

לפני 3 שנים הגענו לשובה, מושב בעוטף עזה שחיפש לקלוט קבוצה צעירה. היינו בסה"כ 7 משפחות שקיבלו 18 קרוואנים מהמדינה ולא היה לנו מושג כיצד נצליח למלא אותם. אבל מה שקרה זה שתוך 3 חודשים כל הקרוואנים התמלאו ועוד נוצרה רשימת המתנה של יותר מ-100 משפחות. אז הבנו שכנראה שיש כאן מענה לצורך אמיתי של הרבה אנשים."

מאיפה הגיע הביקוש הזה פתאום?

"גרעין שובה משלב בתוכו בעלי תשובה יחד עם דתיים-לאומיים וגם חרדים מבית. אחרי שהגרעין גדל חברנו בעצם לגרעין של הרב עודד ניצני, שעבר מביתר עילית למעלות, ודרך הירחון 'אדרבה' של בעלי התשובה הגענו לקהילות נוספות ונוצרה רשת 'נטיעות' שכיום מונה 11 קהילות ועוד 3 בהקמה".

מה מאפיין את הרשת שלכם?

"'נטיעות' מתייחדת בכך שהיא מורכבת הן מחרדים מלידה והן מבעלי-תשובה שהערכים של תיקון העולם ומעורבות חברתית הובילו אותם להקמה של קהילות משימתיות ולקיימת חברתית במגוון אופנים. 'נטיעות' מעורבת באופן משמעותי בקידום צדק חברתי וסביבתי מנקודת מבט יהודית, מאפיין שאיננו נפוץ במיוחד בקהילות דתיות, והקהילות מפעילות למעלה מ-30 פרויקטים חברתיים, סביבתיים וחינוכיים. מגוון הפרוייקטים נע מתוכניות חונכות לילדים ונוער בסיכון, דרך סדנאות לקידום קיימות וצדק חברתי מנקודת-מבט יהודית ועד למרכזים לקידום תעסוקה לחרדים. באמצעות מגוון הפעילויות הרחב שלה, רשת נטיעות מסייעת לסלול את הדרך לחלק הולך וגדל מן הציבור החרדי העושה את צעדיו הראשונים בשילוב חיים דתיים מעמיקים עם תרומה משמעותית לחברה הישראלית".

"מרבית הקהילות שלכם ממוקמות דוקא בערים" אני מתפלאת על הבחירה, "בתור חובבי טבע לא הייתם מעדיפים לגור באיזור כפרי ולהרגיש את שירת הבריא מקרוב?..."

"הקהילות שלנו קצת שונות מן החלום הרומנטי שאת מתארת" מסביר לי אהרון, "אין כוונתנו להתיישב באיזור כפרים מרוחקים ולגדל צאן עיזים ליד הבקתה. יש לנו שאיפה דווקא להשפעה ושינוי חברתי. גם הקהילות הממוקמות באזור כפרי נמצאות באזורים מאוכלסים ובמטרה לתרום לאזור, כגון שתי הקהילות הנמצאות בעוטף עזה שמתמודדות יחד עם ותיקי האזור עם המציאות המורכבת שכופים עלינו השכנים מהעיר הסמוכה. שאר הקהילות משתלבות בכוונה תחילה בתוך העיר, בתוך מקום רחב אפשרויות. במקום להיות מושפעים מן אווירת העיר אנו רוצים להביא את ניחוחות הטבע אליה. וזאת על ידי מגוון פרויקטים שאנשי הקהילות שלנו מפעילים, לדוגמא: פרויקטים של מחזור, תזונה בריאה, גינות קהילתיות, מפעלים חינוכיים ועוד". "הקהילות שלכם מתאפיינות לא רק בחזון האקולוגי אלא גם בגיבוש החברתי" אני מוסיפה.

"זה יתרון נוסף שקיים בקהילות שלנו" מסכים אהרון, "המטרה שלנו היא כמובן חיזוק עבודת השם, או יותר נכון עבודת השם בחבורה. אנו שואפים להגיע לקיום עמוק ומודע של חיי תורה ומצוות, וכקבוצה בעלת מטרה משותפת כולנו מתקדמים ביחד. אם נשים לב גם ביישובים אחרים קיים בית כנסת ומוסדות תורנים אבל לקהילה מגובשת שפועלת יחד מעבר למסגרת בית-הכנסת יש כח מיוחד לחיזוק בעבודה רוחנית".

"אנשי הקהילה גרים קרוב זה לזה בעיר?"

"אנו משתדלים שכולם יגורו באותה שכונה. שתהיה קרבה גיאוגרפית וכמובן שמתקיימת פעילות חברתית כדי לגבש את כולם לקבוצה אחת. פונות אלינו גם קהילות קיימות שרוצות להצטרף אל החזון של 'נטיעות'"

"בעצם ניתן להצטרף אל הדרך שלכם ולהישאר באותו איזור מגורים..." אני אומרת.

"למשל את גרה באשדוד ולאחרונה פנתה אלינו קהילה של בלעי-תשובה מן העיר הזו וביקשה שנבוא לספר לה על 'נטיעות' והיא עומדת להצטרף לרשת גם כן. גם את מוזמנת לבוא ולהתרשם. זו רק דוגמא שבעצם לא צריך לחולל מהפכה כדי ולעקור את המשפחה והילדים ליישוב כפרי מרוחק כדי להצטרף לדרך שלנו, אך כמובן שאנו שמחים ללוות גם קבוצות חדשות שמתארגנות ומסייעים בהקמת קהילות חדשות כל הזמן".

"אני כלידת קיבוץ לשעבר יכולה לומר שיש יתרון נוסף לקהילה טבעית שממוקמת בעיר. קיבוץ, כפר או מושב הוא מקום קטן וסגור וזה עלול ליצור קשיים".

"המשפחות בקהילות שלנו שממוקמות בעיר מסוגלות לחוש גם את המרחב והחופש שלהן וגם את הקהילתיות החברתית. חשוב לאזן בין הפרט לבין הכלל" מסכים אהרון, "וזאת בניגוד ליישוב קטן שבו מטבע הדברים נוצרים לחצים שונים, יש ועדות קבלה ופוליטיקה פנימית ועוד כל מיני דברים שלא תמיד כדאי להסתבך איתם".

"זה נשמע מאוד יפה ומבטיח אבל עלי להודות שהפרויקט שלכם נשמע קצת צעיר ואידיאליסטי, אולי אפילו מדי אידיאליסטי..." אני מעזה לומר.
"אנחנו רואים הענות והצלחה רבה" משיב אהרון, "שימי לב שהפרויקט שלנו נועד למשפחות. אנשים עם ילדים שרוצים לבוא ולהתיישב לתקופה ארוכה. זה לא עמותה או חברה צעירים בשנת שירות שבאים לשנה אחת והולכים. יש לנו מטרה ואנו לוקחים בה חלק פעיל וחי. את הילדים שלנו אנו מגדלים לאורו של החזון שלנו ואני רואה שלקהילות שלנו יש השפעה על נרחבת על הסביבה שלהן לטובה".

לא רק מילים

תמר בן נפתלי, מהמובילות בתחום הגינון הטיפולי בארץ ומנהלת מכללת תמר-ה ללימודי גינון טיפולי ותרפיה בטבע מספרת
"החיבור לטבע קיים בי עוד מקטנות מאחר וגדלתי באיזור כפרי. בבחירתי לעסוק בתחום הטיפול מצאתי דרך ייחודית שמשלבת בין עולם הטבע לבין עולם הטיפול. במשך שנים אני עובדת, מלמדת ומטפלת כתרפיסטית באומנויות וגינון טיפולי בילדים ונוער בעיר חדרה. כיום הנני בפיקוח על לימודי חקלאות ואקולוגיה במחוז תל אביב ומדריכה להקמת גינות טיפוליות חינוכיות בבתי ספר בארץ, ובמיוחד במחוז תל אביב".
"גם במגזר החרדי?" אני תוהה בקול.
"גם בני ברק הינה חלק ממגמת משרד החינוך של הקמת גינות לימודיות- חינוכיות טיפוליות בבתי ספר" משיבה תמר.

"תמר, רוב הפעילות שלך מכוונת כלפי אוכלוסיה עירונית. מדוע לדעתך חשוב החיבור לטבע גם למי שחי בעיר?"
"החיבור לטבע חשוב לבריאות גופו ונפשו של כל אדם!" עונה תמר בנחרצות, "הטבע מייצג בעצם את החיבור הגדול והרחב לכל עולם התופעות בעולמנו. אלו הגשמיות שניתנות לתפיסה בחושים ודרך החוויה ואלו המורכבות יותר. הקשר והאהבה לטבע, שמגלמים בתוכם חיבור לצמחים, לבעלי חיים לגורמים בסביבה כמו רוח, מים ואדמה הינם מולדים ואינטואיטיביים".

"המבוגרים שקועים בטרדות החיים אבל אפשר לראות אצל ילדים את הסקרנות והמשיכה הזו לעולם הטבע..."

"אכן, ניתן לראות ולחוש את החיבור של האדם לטבע באופן הכי נפלא אצל ילדים קטנים שהמשיכה שלהם לצמחים, פרחים ובעלי חיים הינה טיבעית ומלאת שמחה והתפעלות. אין פחד או רתיעה של תינוקות וילדים ממה שניבא ומתקיים בהרמוניה וטבעיות בסביבת האדם".

"ומי שמחובר לטבע – מחובר גם למי שברא אותו" אני מציינת.

"ממש כך!" תמר עונה בהתלהבות רבה, "חיבור לסביבה הטבעית שלנו, שמירה ואהבת הטבע הוא חיבור ישיר ומיידי גם למי שבראו".

"אבל תמר היקרה, הבה נודה בכך – מרבית בני האדם חיים בעיר ועולם הטבע רחוק מעולמם..."

"את בהחלט צודקת" עונה תמר בצער, "במהלך מגמות התיעוש והמעבר לערים בחברה המודרנית חל ריחוק וניתוק מהטבע. דרך חיים של קשר וקירבה לטבע שהיו מובנות מאלהן בחיים של בני האדם במשך אלפי שנים בסביבה הכפרית, קיבלו תפנית שונה ומסוכנת לאדם המודרני שחי בערים המודרניות".

"תפנית מסוכנת?" אני תוהה על המינוח הקיצוני.

"זו תפנית מסוכנת" מבהירה תמר, "למה? כי החיים בתוך מבני בטון ואספלט, ללא קשר פיזי מייד לראש ולטבע הישיר והפשוט עלולים לנתק אותנו מהחיבור הישיר והפשוט לעצמנו, לעולמנו ולמי שבראו".

"וכתוצאה מכך נוצרות אלף ואחת בעיות..."

"חיים של אמונה ועבודה בעולם מתוך שמחה ומסירות עלולים להיות קשים לאדם החי במנותק מהטבע" מסכימה תמר, "ומכאן תחלואי האדם המודרני: דיכאון, מחלות פיזיות, ניתוק בין גוף ונפש".

"לאדם עירוני לצאת לטבע זה פרוייקט!" אני אומרת, "צריך לחכות לחופש, להתאמץ, זה לא נגיש וזמין עבורנו".

"פעם היה יותר קל ונגיש לילד או לאדם הבוגר להתחבר ולצאת לטבע" מצטרפת תמר לדעתי, "היער, החולות או השדה היו פשוט נוכחים וקיימים בסביבתו המיידית של כל אדם. כיום צריך לעשות מאמץ על מנת לשהות בסביבת צמחים, בעלי חיים או הים".

"צריך מוטיבציה ולא תמיד אנחנו מבינים כמה זה חשוב עבורנו..."

"ללא מודעות גדולה לחשיבות הקשר לטבע לא נשקיע במאמצים שנדרשים לשם כך" מסכימה תמר,

בסך הכל לגור באזור יותר טבעי או לעסוק בטבע כגון טיפוח גינה ליד הבית וכדומה- תורם לבריאות הנפש"

"מחקרים רבים כיום מצאו קשר ישיר בין שהות בסביבה טבעית וירוקה לבין אורך החיים ואיכותם" עונה תמר, "מחקרים שנעשו על החלמת ילדים בבתי חולים גילו החלמה מהירה יותר כאשר הם נחשפו לעבודה ושהות בגינה. מחקרים גילו גם השפעת גינה ושהות בטבע על הפרעות קשב וריכוז של ילדים וגם ירידה בתחלואת קשישים ששהו ועבדו עם צמחים. סביבה ירוקה מאפשרת ומקדמת את בריאות הגוף והנפש של כל אדם בכל גיל".

"תמר...אני יכולה לתאר לעצמי מה חושבות הקוראות שלנו עכשיו: הכל טוב ויפה אבל..אין לי לא זמן לא כח ולא כסף..."

"אכן..האדם החי בעיר צריך להתאמץ ולהתכוון יותר על מנת להביא ולהכניס את הצמחים והטבע לתוך חייו. אך המאמץ ראוי ושווה" תמר לא מוותרת לנו....

"אמרת שאת עובדת גם בבני ברק. לכאורה בני ברק ואקולוגיה אלו שתי מילים הפכיות...מה לבני ברק הצפופה והדחוקה ולאקולוגיה סביבתית?" אני שואלת בכנות.

"אכן, בני ברק הינה שכונה צפופה בה חיים אנשים בצפיפות ובדחוק אבל דווקא שם יש חשיבות למודעות יתר, הבאת והכנסת צמחים לכל פינה!" משיבה תמר, "כיום החקלאות עירונית מתמקדת בהכנסת קירות ירוקים, גינות תלויות וגינות ירוקות קהילתיות שמראש בנויות למקומות עירוניים צפופים. קהילה שלא תכניס מתוך מודעות וכוונה את הטבע והצמחים לסביבת בני האדם הצעירים (והמבוגרים...) עשויה למצוא את עצמה בבעיה של ניתוק פיזי ורגשי, וסבל מכל תחלואי העולם המודרני המתועש ביתר שאת".

"זה כרוך במאמץ וכסף..." אני מזכירה לה.

"נכון, זה כרוך המאמץ ... אך זה חשוב מאין כמוהו וראוי להיות מובל על ידי כל קהילה ושכונה וכל בית ומשפחה. זהו אורח חיים בריא יותר!"

"תמר, מעבר למילים היפות.. אשמח אם תשתפי את הקוראים במפעלים שאת עושה בעיר"

"החלטתי כיום להקדיש את חיי לנושא זה" עונה תמר ברצינות רבה, "אני חוקרת את חשיבות הצמחים על בני האדם באופן אקדמי, אני פועלת במכללה המכשירה מאות גננים טיפוליים העובדים בכל הארץ (גם במיגזר הדתי), הקמתי גינות טיפוליות בבתי ספר דרך משרד החינוך באור עקיבא, בבני ציון ובחדרה בהם עובדים מאות ילדים. כיום אני לשמחתי גם חלק ממגמה של משרד החינוך להכנסת והקמת גינות טיפוליות חינוכיות בבתי ספר בארץ. גם בבני ברק."

"שאת עובדת בערים - כיצד את רואה את ההענות וההתגייסות הן של התלמידות והן של המורים והורים?"

"ילדים בכל גיל ובכל מקום אוהבים ונמשכים לטבע ולצמחים. אין הבדל בין כפר לעיר, אך לעיתים אני פוגשת קושי, אי הבנת חשיבות החיים בסביבה צמחית או פחד אצל מבוגרים עקב חיים ארוכים של ניתוק מהטבע בסביבה העירונית."

"האם ייתכן מצב בו אדם יחיה באיזור כפרי אבל יהיה נטול תודעה סביבתית ?

"יתכן מצב כזה" תמר עונה, "אומנם ליתבנית נוף הולדתנו יש השפעה מכרעת על צורת החיים והחשיבה שלנו אבל בכל סביבה ובכל מצב יש חשיבות לחינוך והכוונת המבוגרים את הילדים והנוער. אורח חיים בריא רגשית, נפשית ופיזית תלוי בגורמים רבים. סביבה ירוקה הינו לדעתי אחד הגורמים המכריעים לאיזון ובריאות נפשית ופיזית. תודעה סביבתית הינה אחד המפתחות החשובים לדעתי לחיים מאוזנים ובריאים יותר בעולם כיום. לכן גם אני מקדישה את חיי לחינוך לאקולוגיה ואהבת הצמחים."

"האם את רואה שבשנים האחרונות ישנה התעוררות בעולם ובארץ בפרט גם באיזורים עירוניים לנושא של סביבה טבעית?"

"כמובן. כיום, יש חשיבות גדולה לפעול באופן יזום ומכוון על ידי פרנסי הקהילה וההורים להבאת הכפר אל העיר" עונה תמר, "דווקא כיום יש ידע טכנולוגי המאפשר להביא את הצמחים והטבע לכל סביבה עירונית. השינוי צריך להיות בהבנה העמוקה של המחיר הקשה שהחברה האנושית משלמת בניתוק ובריחוק מהטבע וההחלטה האמיצה לחזור הביתה, אל הטבע ואל עצמנו ואל מקורות הפשטות והשמחה של החיים שאותו מייצג בנאמנות ופשטות-הטבע."

"אני יכולה לספר לך משהו שמן הסתם יצער אותך. אני גרה באשדוד. עיר שבעבר חולות הדיונות היו לחלק מן הנוף הטבעי והקסום שלה. ככל שחלף הזמן והעיר הפכה יותר ויותר מיושבת התמעט הנוף הטבעי המיוחד הזה. לאחרונה אחת הדיונות היפות והיחידות שנתרו באשדוד נסגרה לציבור והופכת את אט לאתר בניה. כל שנותר זה להסתכל ולבכות...ונשאלת השאלה: מי יציל את הסביבה הטבעית?"

"הסביבה איננה משהו איזוטרי או מופרד מאיתנו" מסכימה תמר, "הצלת הסביבה הינה בראש וראשונה הצלת עצמנו. אנו שייכים לסביבה שלנו. אין הפרדה בין סביבה לאדם, בין

המזונות שאנו אוכלים והמחשבות שאנו חושבים ולכן הניתוק שקיים מוביל לרבים מהתחלואים, הפחד וחוסר האוטנטיות בחיים המודרניים".

"איך להביא את הכפר לעיר?"

"זו שאלה חשובה מכיוון שכיום, חלק גדול מבני האדם חיים בסביבה עירונית, יש חשיבות גדולה בעיני ואף אני רואה בכך שליחות להביא את הטבע לבני האדם בצורות מגוונות ויצירתיות. בעצם, להביא את ה"כפר" לעיר.

"..איך..?"

"על ידי כוונה והבנה שצריך לעשות מעשה. ברמה העירונית, להכניס גינות ופינות ירוקות לבתי ספר. לחדד ולחזק למידה אקולוגית והבנה רחבה של תפקיד האדם בשמירה על כדור הארץ.

ברמה המשפחתית האישית- גידול ירקות וצמחי תבלין בעציצים ואדניות בכל בית. זאת על מנת להאהיב ולחבב ירקות על כל ילד דרך הכרות אישית עימם. פיתוח פינות ירוקות בכל אי תנועה וכניסה לבית משותף, הקמת קירות מאכל של ירקות וצמחי תבלין בתי אבות ומוסדות ופיתוח גינות משפחתיות וקהילתיות במקומות סמוכים לשכונה.

כל דרך אפשרית. הטכנולוגיה קיימת. צריך רק לפתוח את הלבבות....

והבשורות הטובות הן שהטבע והצמחים אינם נוטרים לנו, בני האדם טינה. ברגע שהאדם מטפל ואוהב את הטבע- מיד הטבע מטפל וגומל לנו בני האדם, כפל כפליים".

*

סיימנו לקרוא את הכתבה...מן החלון נשקף בפנינו הנוף האורבני, הדחוק והצפוף. מהכביש נשמעים צופרי המכוניות הרועשים. קול רוכלי העיר נשמע עד למרחוק. זהו שאון העיר המוכר. איך נביא את הכפר לעיר? אתן וודאי מחייכות. נראה כה רחוק ואפילו איזוטרי.

במעשינו הקטנים – אנו יכולים לחולל שינויים גדולים... בכל חיבור קטן לטבע אנו מתחברים לעצמנו ולבוראנו. 'לא בשמיים היא'. החל מטיפוח אדנית קטנה בצד החלון וכלה בבחירה היכן לנפוש עם הילדים. בחירות קטנות יומיומיות – שיכולות לגרום לנו לצמוח ולפרוח. כן, גם בעיר...